

FÓRUM

A magánélethez való jog és a véleménynyilvánítás szabadsága ütközéspontjai az online közösségi térben

BARZÓ TÍMEA* – HALÁSZ CSENGE**

1. Bevezető gondolatok

Az online közösségi terek által megteremtett „szép új világ” számos kihívást tartogat a magánélethez való jog és a véleménynyilvánítás szabadsága érvényesülését érintően. A jelen tanulmányban az „online közösségi tér” kifejezés alatt a közösségi média oldalait értjük, amelyek akár több milliós felhasználói bázissal rendelkező online felületek is lehetnek. A globális statisztikák kimutatásai szerint 2021-ben a világon körülbelül 3,84 milliárd ember használta a közösségi média felületeit, akik egy nap alatt átlagosan több mint két órát töltöttek valamelyik platform böngészésével. Jelenleg a Facebook tekinthető piacvezetőnek, amelyet a Twitter, az Instagram és a YouTube követ.¹ Ezekre az oldalakra vonatkozóan általános, egzakt jogi meghatározás eddig nem született, egységes kezelésüket pedig megnehezíti, hogy nem sorolhatók egyetlen csoportba, hanem számos altípusuk különíthető el (például klasszikus közösségi oldalak, videó- vagy képmegosztó platformok, társkereső szolgáltatások).²

A magunk részéről általános értelemben olyan szolgáltatásokat (webhelyeket és alkalmazásokat) értünk a közösségi média fogalma alatt, amelyek egyfajta keretrendszert biztosítva, regisztrációt követően teszik lehetővé a felhasználók számára, hogy egy online közösségi hálózat részesivé váljanak, tartalmakhoz férhessenek hozzá és azokat maguk is megoszthassák. Eszerint a közösségi platformoknak esszenciális jellemzője a „megosztás”, vagyis a tartalom közzététele, ami a véleménynyilvánítás lehetőségét is magában hordozza. Nézetünk szerint azonban ennek a szabadságnak számos speciális korlátja létezik a közösségimédia-térben, amelyek a materiális valóságtól eltérő sajátosságokat mutatnak. Ugyanez érvényes a magánélethez való jogra is, amely-

* Egyetemi tanár, tanszékvezető, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Civilisztikai Tudományok Intézete Polgári Jogi Intézeti Tanszék.

** Tanársegéd, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Civilisztikai Tudományok Intézete Kereskedelmi Jogi Tanszék.

¹ General Social Media Usage Statistics, <https://bit.ly/3Uxi2cH>.

² Lásd bővebben BARZÓ Tímea – CZÉKMANN Zsolt – CSÁK Csilla (szerk.): „Gondolatok köztere.” *A közösségi média személyiségvédelemmel kapcsolatos kihívásai és szabályozása az egyes államokban*. Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2021, 1–99., 200–436.

re vonatkozóan Mark Zuckerberg 2011-ben úgy fogalmazott, hogy az megszűnt társadalmi norma lenni.³ A magunk részéről ezzel a kijelentéssel nem értünk egyet, de attól még a közösségi média térhódítása számos esetben erodálja, gyengíti a magánélethez való jog érvényesülését.

További fontos körülményt jelent, hogy a magánszféra oltalma gyakorta képezi a véleménynyilvánítási szabadság korlátját, és bizonyos esetekben a magánélethez való jog korlátozása igazolható a véleménynyilvánítási szabadságban is testet öltő demokratikus érdekek mentén. Ezekre az indokokra tekintettel itt azt vizsgáljuk, hogy a magánélethez való jognak és a véleménynyilvánítás szabadságának milyen metszéspontjai vannak a közösségi média felületein, és a kollíziók milyen elvek mentén oldhatók fel. Ezt megelőzően szót ejtünk e két jogosultságnak a közösségimédia-térben való érvényesüléséről, és felvöljük a legfontosabb jogi problémák körét, lehetséges megoldásokat is javasolva.

2. A véleménynyilvánítás szabadságának érvényesülése a közösségi médiában

Bizonyos nézetek szerint a közösségi média térhódítása megteremtette a „gondolatok közterének” lehetőségét, mivel ezeken a platformokon gyakorlatilag megszűntek a fizikai távolságok, a felhasználók közötti interakció pedig rendkívül egyszerűvé vált. Ezek a felületek lehetőséget adnak valós idejű közvetítések létrehozására és követésére, különböző szöveges és audiovizuális elemeket tartalmazó bejegyzések megosztására és azokhoz megjegyzések fűzésére.

A véleménynyilvánítás szabadságát mint alapvető jogot a szupranacionális emberi jogi dokumentumok mellett hazánk Alaptörvénye is oltalomban részesíti.⁴ Azonban fontos kiemelni, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága és a belőle sarjadó kommunikációs alapjogok nem korlátozhatatlanok, például nem sérthetik az emberi méltóság védett magját, nem irányulhatnak valamely nemzeti, faji, etnikai vagy vallási csoport méltóságának megsértésére stb.⁵ További fontos korlátot jelent az a közszereplők bírálhatóságával kapcsolatosan megfogalmazott kitétel, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága és a gyülekezési jog nem járhat mások magán- és családi életének, otthonának sérelmével.⁶ E rendelkezés párhuzamban áll a Polgári Törvénykönyv és a magánélet védelméről szóló törvény vonatkozó rendelkezéseivel,⁷ és rámutat a magánélethez való jog és a véleménynyilvánítás szabadsága között gyakorta fennálló kollízióra.⁸ Azonban a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozására csak a jogszabályi feltételek megléte esetén, a szükségesség és az arányosság Alaptörvényben rögzített követelményének megfelelően, esetről esetre mérlegelve kerülhet sor.⁹ Emiatt a kollíziók feloldásában kiemelt szerepe van az esetjog

³ Privacy no longer a social norm, says Facebook founder. *The Guardian*, 2010. január 11., <https://bit.ly/3WFnkVm>.

⁴ Pl. Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikk; Európai Unió Alapjogi Charta 11. cikk; Alaptörvény IX. cikk.

⁵ Alaptörvény IX. cikk (4)–(5) bekezdés.

⁶ Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés.

⁷ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.); 2018. évi LIII. törvény a magánélet védelméről (Mvtv.).

⁸ Lásd Ptk. 2:44. §; Mvtv. preambulum, 7. § (2) bekezdés.

⁹ Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés.

jogfejlesztő értelmezésének, amelyre hazánkban is jelentős hatást gyakoroltak az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) által lefektetett elvek.

Ezek az alapelvek egyértelműen érvényesülnek a materiális valóság keretei között, megválaszolando kérdést jelent ugyanakkor, hogy a közösségi média egyes platformjain milyen keretrendszer mentén szerezhet érvényt magának a véleménynyilvánítás szabadsága, leszűkítik vagy tágítják-e annak kereteit az egyes online platformok. Érdemes megvizsgálni magának a véleménynyilvánítási szabadságnak az érvényesülését és annak részterületeként a tájékozódáshoz való jog kérdéskörét is, amely szintén kiemelt jelentőséggel bír a közösségi média felületein. A véleménynyilvánítás szabadsága tipikusan akkor kerül előtérbe egy közösségi oldalon, amikor egy konkrét közlés jogszerűségének vizsgálatára kerül sor, például ha egy felhasználó kifogásolható tartalmú szöveges bejegyzést tesz közzé. A közlés jogszerűségének vizsgálata során nyilvánvalóan alkalmazandók a tételes jogi szabályok, ugyanakkor figyelembe kell venni az egyes online platformok által meghatározott belső szabályokat is, amelyek a platformot működtető szolgáltató által alkalmazott felhasználási feltételekben öltönek testet.¹⁰ Legtöbbször a szolgáltató hoz döntést egy kifogásolt tartalom eltávolításáról vagy annak érintetlenül hagyásáról, így lényegében az egyes vélemények korlátozására a fentebb említett jogszabályi szempontrendszer figyelmen kívül hagyásával, csupán a belső szabályok mentén is sor kerülhet.

A jelenleg piacvezetőnek tekinthető Facebook felhasználási feltételeit a fogyasztók a regisztráció során elfogadják, és vállalják, hogy tartózkodnak az olyan magatartásoktól és tartalmak megosztásától, amelyek sértik a feltételeket, a közösségi alapelveket és a Facebook által kialakított feltételeket és szabályokat, vagy jogellenesek, megrévesztők, diszkriminatívak, csalárdak, esetleg sértik valaki más jogait, ideértve a szellemi tulajdonhoz fűződő jog megsértését is. Ha a felhasználók által megosztott tartalom sérti e feltételek valamelyikét, akkor azt eltávolíthatják.¹¹ Nézetünk szerint e rendelkezésekkel kapcsolatosan két fontos aggály fogalmazható meg. Egyrészt a feltételekben szereplő jelzők meglehetősen homályosak és meghatározhatatlanok, így lényegében nem tisztázott, hogy milyen esetekben tekinthető csalárdnak vagy megrévesztőnek egy bejegyzés. Másrészt maga a törlési mechanizmus vagy még inkább az arra vonatkozó részletes szabályok nyilvánosságra hozatalának a hiánya aggasztó: e mechanizmus szabályait nem részletezik a felhasználási feltételek körében.

Kiemelendő a német szövetségi bíróság (BGH) 2021. július 29-én meghozott döntése,¹² amely részben érvénytelennek nyilvánította a Facebooknak a bejegyzések törlésére és a felhasználói fiókok letiltására vonatkozó felhasználási feltételeit. A BGH elé került két ügy történeti tényállása szerint az érintett Facebook-felhasználók illegális bevándorlók tevékenységét élesen bíráló bejegyzéseket tettek közzé. A posztok megosztását követően a Facebook a felhasználási feltételeinek a gyűlöletbeszédre vonatkozó pontja alapján törölte a felhasználók bejegyzéseit, majd felfüggesztette felhasználói fiókjukat a további jogsértések megelőzése céljából. A Facebook-

¹⁰ Ehelyütt fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a közösségi portál szolgáltatója és a felhasználó között a regisztrációval kontraktuális kapcsolat keletkezik, amelynek az elfogadott általános szerződési feltételek is részét képezik.

¹¹ Felhasználási feltételek, 3.2. pont, <https://bit.ly/3TfoJz0>.

¹² Facebook muss Nutzer vorab über Sperr-Absicht informieren. *Handelsblatt*, 2021. július 29., <https://bit.ly/3Uz6aqv>; Christopher OPHOVEN: Auch Löschen braucht Regeln. *Deutschlandfunk kultur*, 2021. július 29., <https://bit.ly/3UCQCby>.

szolgáltató döntése ellen a felperesek bírósági keresetet nyújtottak be. A peres eljárásban a BGH megállapította, hogy a Facebook felhasználói feltételeinek a felhasználói bejegyzések törlésére és a fiókok blokkolására vonatkozó pontjai a kommunikációs szabványok megsértése miatt érvénytelenek, mert a Facebook sem előzetesen, sem utólag nem vállalta, hogy értesíti a felhasználót bejegyzésének törléséről és fiókjának felfüggesztéséről. Egzakt jogi indokokat nélkülöző döntések szülehetnek, mert a közösségi oldalak által alkalmazott mechanizmus nem feltétlenül felel meg a hatályos jogi szabályozásnak és az esetjogi bíráskodás által kidolgozott elveknek. Tehát nincs lehetőség semmilyen jogorvoslatra a törlés vagy a felfüggesztés előtt. Nézetünk szerint ez a döntés rendkívül jelentős, mivel amíg a véleménynyilvánítási szabadság korlátozása feltételeinek megállapítását egy hagyományos polgári bírósági eljárásban részletes alapjogi mérlegelés előzi meg, addig a közösségi platformok egyoldalúan eltávolíthatnak véleményeket a felületükről, indokolási kötelezettség nélkül. Ez a gyakorlat nem tartható fent hosszú távon, mivel az a véleménynyilvánításhoz való jog egyoldalú, indokolás nélküli korlátozásához vezethet.

A vélemények érvényesülésének biztosítása mellett a véleményszabadság másik kiemelt területét az információkhoz való hozzáférés, vagyis a tájékozódás joga jelenti, ami szintén számos sajátosságot hordoz a közösségi médiatérben. E problémakör legfontosabb vetületét a szűrőbuborékok kialakulása és a *fake news*, vagyis az álhírek jelensége adja.¹³ A közösségi médiában jellemző szűrőbuborékok a platformok által alkalmazott algoritmusokra vezethetők vissza. Bár működésük üzleti titoknak minősül, lényegében leginkább ezek befolyásolják az egyes felhasználók „hírfolyamában” látható tartalmakat. Ez azt jelenti, hogy az algoritmusok miatt a felhasználók csak olyan testreszabott tartalmakkal találkoznak a közösségi médiában, amelyek az ő preferenciáikhoz igazodnak, és azok valószínűleg interakciót váltanak ki az adott profilt használó személyből. Ez a testreszabott felület nagyon kényelmesnek tűnik, ugyanakkor a felhasználót be is zárja a saját világába, mert lényegében nem találkozik a világgépébe nem feltétlenül illeszkedő véleményekkel, ezáltal pedig sérülhet a tájékozódáshoz való joga.¹⁴

A jelenség megértését és jogi szabályozásának lehetőségét jelentősen befolyásolja, hogy az egyes platformok algoritmusainak a működését meghatározó belső szabályzatok nem nyilvánosak, mert a személyre szabott hirdetések miatt a szolgáltatóknak azokhoz jelentős anyagi érdekük fűződik. A szűrőbuborékok elleni hatékony jogi válaszreakció még várat magára, de elősegíthetné egy olyan jogi szabályozás, amely arra kötelezné a közösségiplatform-szolgáltatókat, hogy tegyék lehetővé felhasználóik számára a személyre szabás lehetőségének kikapcsolását, valamint a szolgáltatók által alkalmazott algoritmusok átláthatóságát segítő szabályozás megalkotása is szükségesnek látszik.

A tájékozódáshoz való jog – ezáltal a véleményszabadság – érvényesülésének a másik nehezen szabályozandó területét a *fake news* rendkívül gyors és intenzív terjedése jelenti. A dezinformációk terjedéséhez számos megválaszolandó kérdés kötődik, például hogy az efféle közlések tarthatnak-e igényt bármilyen jogi védelemre, milyen lehetőségek állnak rendelkezésre a korlátozásuk érdekében, milyen mértékrendszer alapján korlátozhatók stb. A hamis hírek terjedése

¹³ Szűrőbuborék alatt általános értelemben azt értjük, amikor egy online webhely algoritmusa a felhasználók korábbi böngészési szokásaihoz igazítja a nekik megjelenített tartalmakat.

¹⁴ A kérdéskörrel bővebben lásd GÁLIK Mihály: A hálózati hírmédia sajátosságai, különös tekintettel a visszhangkammera és a szűrőbuborék-jelenségre. *In Medias Res*, 2019/2., 330–342.

rendkívül káros hatással van a demokratikus diskurzus működésére, és nagymértékben torzítja a közösségi oldalakat használó személyek tájékozódáshoz való jogát. Ezekre a kihívásokra reflektálva például a Meta vállalat nemzetközi tényellenőrző hálózatokkal kezdett együttműködni, valamint a felületén lehetőséget ad az álhírek felhasználók általi bejelentésére is.¹⁵

Összegzésképpen: az egyes közösségi oldalak felületén nem érvényesül teljes körűen a véleménynyilvánítás szabadsága, annak korlátozásában jelentős szerepük van a belső szabályzatoknak és a törlési mechanizmusnak. A jogi szabályozást tekintve üdvözlendő megoldásnak tekinthető az EU égisze alatt készülő DSA- és DMA-rendelettervezet,¹⁶ amelyek a globális közösségi platformok megregulázását tűzik ki célul.

3. Privátszféra az online közösségi térben

A bevezetőben már utaltunk Zuckerberg Facebook-alapító szavaira, aki szerint a magánszféra a közösségi oldalak térhódításának nyomán megszűnt társadalmi norma lenni. Bár a magunk részéről ezzel a kijelentéssel nem értünk egyet, az azonban bizonyos, hogy a közösségi média oldalai jelentős (hátrányos) befolyással vannak a magánélethez való jog érvényesülésére. A magánélethez való jogot szupranacionális emberi jogi dokumentumokban ismerték el,¹⁷ alapvető jogként nevesíti a magyar Alaptörvény,¹⁸ nevesített személyiségi jogként szerepel a Polgári Törvénykönyvben,¹⁹ továbbá önálló jogszabályként az Mvtv. is rendelkezik róla. A hazai jogrendszer tehát komplex módon oltalmazza a magánélethez való jogot, amit a bírói gyakorlat tölt ki tartalommal. A magánélethez való jog lényegének meghatározására számos jogirodalmi munka született az idők folyamán, definiálását azonban nem tartjuk célszerűnek, mert az a védett jogtárgy indokolatlan szűkítéséhez vezetne. A magunk részéről olyan jogosultsággént tekintünk a magánélethez való jogra, amely az emberi méltóságból és az önrendelkezési szabadságból fakadóan az ember „békén hagyatáshoz” való jogát, a másoktól való (fizikai és pszichikai síkon is megvalósítható) távolmaradást, a róla szóló információk feletti rendelkezést hivatott biztosítani.

A magánélethez való jogot érintő hazai bírói gyakorlatot vizsgálva megállapítható, hogy e jogosultság tipikusan a képmáshoz és a hangfelvételhez, a magántitokhoz, a személyes adatokhoz, a jó hírnévhez, a becsülethez való jog mellett nyer elismerést a hazai judikatúrában, emiatt jellemzően e részterületek mellett, hézagkitöltőként létezik. Fontos ugyanakkor, hogy e szelvényjogok és a magánélethez való jog egyszerre történő értékelése nem ütközhet a kettős értékelés tilalmába.²⁰ E jogosultság fejlődésére és érvényesülésére gyakorlatilag annak megjelenésétől

¹⁵ Tényellenőrzés a Facebookon, <https://bit.ly/3WEZr04>.

¹⁶ Javaslat az Európai Parlament és a Tanács Rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról (digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról, valamint javaslat az Európai Parlament és a Tanács Rendelete a digitális ágazat vonatkozásában a megtámadható és méltányos piacokról (digitális piacokról szóló jogszabály).

¹⁷ Például Európai Unió Alapjogi Charta 7. cikk; Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikk.

¹⁸ Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés.

¹⁹ Ptk. 2:43. § b) pont.

²⁰ Pl. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság P.20.028/2008/13.; Szegedi Ítéltábla Pf.20.016/2020/10.; BH 2001.2.61.

kezdődően jelentős hatással vannak az egyes technológiai újumok, mint például az automata fényképezőgépek megjelenése, a digitalizáció és az egyes online felületek térhódítása. Véleményünk szerint a közösségimédia-platformoknak a magánélethez való jogra gyakorolt hatásaival kapcsolatban érdemes különbséget tenni a maguk az oldalak által teremtett kihívások és az egyes felhasználók, valamint a felhasználók által közzétett tartalom felhasználásával megvalósított jogsértések között.²¹

A közösségi oldalak a működésüket tekintve gyakorlatilag természetüknél fogva jelentenek veszélyt a magánszféra érvényesülésére. Ennek egyik oka a közösségi oldalak üzleti modelljére vezethető vissza. A Facebook által alkalmazott ún. zero árás üzleti modellel a Gazdasági Versenyhivatal és a Kúria is foglalkozott.²² Ennek lényegi eleme, hogy az oldalon megosztott és folyamatosan frissülő tartalmakkal a felületére vonzza a fogyasztókat, akik tevékenységéről folyamatosan adatokat gyűjt. Ez nyilvánvalóan erőteljesen érinti a személyes adatok oltalmához való jogot is, mivel a közösségi platform a felhasználók által látogatott oldalokról, a preferenciáikról, az általuk kedvelt és megosztott tartalmakról gyűjt információkat,²³ amelyek birtokában célzott reklámozási lehetőséget biztosít az üzletfelei részére, akik a felhasználók hírfolyamában célzottan tudják eljuttatni reklámjaikat azokhoz, akik a személyes adatokból leszűrt profil alapján potenciális vásárlónak vagy az általuk kínált szolgáltatás igénybe vevőjének tekinthetők.

A magánélethez való jog szempontjából tehát az egyik legjelentősebb kérdést a közösségi oldalak által begyűjtött adatokból történő, a célzott hirdetéseket szolgáló profilalkotás jelenti. A közösségi platformok az algoritmusaik működésmódját üzleti titokként őrzik, az azonban bizonyos, hogy a felhasználók preferenciájának részletes monitorozása alapján állítják össze a személyes hírfolyamok tartalmát.²⁴ Ennek érdekében a közösségi platformok megfigyelik, kivel váltanak üzenetet a legtöbbször a chaten, kiknek a posztjait lájkolják, kommentelik, ezáltal az algoritmus azon felhasználók tartalmait jeleníti meg előttünk, akikkel szoros interakcióba kerülünk az online térben.²⁵ Ugyanez igaz az üzenőfalon megjelenő hirdetésekre is: olyan hirdetéseket fognak látni, amelyeket hosszabb ideig néznek. A hirdetőik számára előnyös helyeztet jelent az is, hogy a Meta alá tartozó Facebook- és Instagram-fiókok között a felhasználók adatai szabadon áramolhatnak, vagyis ha az egyik közösségi platformra regisztrálnak (és elfogadják a felhasználási feltételeket), akkor az Instagramon és a Facebookon megadott személyes

²¹ Az online tartalomszolgáltató és a felhasználó között a regisztráció során, az oldal ászfének az elfogadásával kontraktuális kapcsolat jön létre. E platformokra vonatkozóan fontos körülményt jelent, hogy tárhelyszolgáltatónak minősülnek, így alkalmazni kell európai uniós szinten az Európai Parlament és Tanács 2000/31/EK irányelvét, amely a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokról, különösen az elektronikus kereskedelemről és annak jogi vonatkozásairól szól. Az európai uniós szabályozást illetően kiemelt érdemel az Európai Parlament és a Tanács 2019/790/EU irányelve a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról, illetve az Európai Parlament és a Tanács (EU) 219/1150 rendelete az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról.

²² Lásd Kúria Kfv.II.37.243/2021/11.

²³ 1,2 milliárd Ft bírságot szabott ki a Gazdasági Versenyhivatal a Facebookra, GVH-közlemény, 2019. december 6., <https://bit.ly/3EdsosF>.

²⁴ BÁNYÁSZ Péter – DOBOS László – PALLA Gergely – POLLNER Péter: *Lélektani műveletek a közösségi médiában*. In AUER Ádám – JOÓ Tamás (szerk.): *Hálózatok a közszolgáltatásban*. Budapest, Dialóg Campus, 2019, 111.

²⁵ Uo., 112.

adatok és preferenciák a másik fiókban is megtalálhatók. A célzott hirdetések így több platformon is elérhetik azt a felhasználót, aki a preferenciái alapján a hirdetett szolgáltatás igénybe vevéje lehet. Ez a problémakör egyébként összefügg a véleménynyilvánítási szabadságot érintő szűrőbuborékok kialakításával is.

Nézetünk szerint a közösségi oldalak e gyakorlata rendkívül aggályos a magánélethez való jog oltalma szempontjából. Jelentős probléma, hogy a platformok által használt algoritmusok és az oldalak adatkezelése átláthatatlan. Hiányosságait olyan globális médiafigyelmet kapó adatvédelmi botrányok is mutatják, mint a Cambridge Analytica ügy²⁶ vagy a 2021-es adatszivárgás,²⁷ amely körülbelül félmilliárd felhasználót érintett. Ezek a kérdéskörök nyilvánvalóan mélyebb adatvédelmi jogi analízist igényelnek, azonban a magánélethez való jogot hátrányosan befolyásoló hatásuk vitathatatlan.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a közösségi oldalak számos módon hatnak a felhasználók magánélethez való jogára. A portálok algoritmusai segítségével és az összegyűjtött adatok alapján a felhasználóról profil rajzolható meg, amelyből személyes preferenciái és kapcsolatainak rendszere is feltárható. Ezt a közösségi portálok a szabályzataikban a nyújtott szolgáltatás személyre szabásával indokolják, azonban egyértelműen üzleti célokra vezethetők vissza az általános szerződési feltételek erre vonatkozó rendelkezései. A közeljövőben indokolt lenne a közösségi portálok belső szabályzatainak és működési mechanizmusainak erőteljesebb szabályozása a felhasználók privát szférájának (és egyéb személyiségi jogainak) oltalma érdekében. A magánélethez való jogot a közösségi médiában fenyegető másik probléma a felhasználók egymás közötti kapcsolata szempontjából értelmezendő, amelyben szerephez jut a véleménynyilvánítás szabadsága és a magánélethez való jog közötti ellentét.

4. A magánélethez való jog és a véleménynyilvánítási szabadság közötti kollízió a közösségi médiában

A véleménynyilvánítási szabadság egy demokratikusan működő államban egyértelműen a közérdekű diskurzust szolgálja, a magánélethez való jog és annak szelvényjogai pedig a személyiség oltalmának letéteményesei. A két jogosultság ütközése ezáltal rendkívül gyakorinak tekinthető, mivel egy közérdekű közlés számos esetben járhat egy személy magánszférájába történő behatárással. A két jogosultság közötti ellentét rendkívül élesen jelenik meg a közéleti szereplők bírállhatóságával összefüggésben, amire vonatkozóan az EJEB részletes mérlegelési rendszert dolgozott ki,²⁸ amely tükröződik az Alkotmánybíróság és a polgári jogi bíróságok joggyakorlatában is. Az élszóban vagy a hagyományos médiumokban közzétett közlések tartalma és a rájuk vonatkozó szabályok és mérlegelési rendszer tehát kimunkálásra került, ugyanakkor a közösségi

²⁶ Cambridge Analytica and Facebook: The Scandal and the Fallout So Far, *The New York Times*, 2018. április 4., <https://nyti.ms/3Tk1yUn>.

²⁷ Aaron HOLMES: Stolen Data of 533 Facebook Users. *Insider*, 2021. április 4., <https://bit.ly/3TkN06T>.

²⁸ Pl. Von Hannover v. Germany, no. 59320/00, 2004. június 4-i ítélet; Von Hannover v. Germany, no. 40660/08. és 60641/08., 2012. február 7-i ítélet; Von Hannover v. Germany, no. 8772/10., 2013. szeptember 19-i ítélet.

média által teremtett közlési szabadság jelentős hatással van a véleménynyilvánítási szabadság és a magánélethez való jog közötti kollízióra.

A közösségi oldalakon tipikusan feltöltések, megosztások, kommentek és bejegyzések létrehozása során valósulhat meg a vélemények kifejezése, ugyanakkor az esetlegesen azokhoz kötődő személyiségi jogsértések is, ezáltal a jogsértések „elkövetési helyének” az „idővonal” tekinthető. A felhasználók profiljához tartozó idővonalon van lehetőség személyes hangvételű bejegyzéseket, fotókat, tartalmakat megosztani, amelyekhez a többi felhasználó szöveges választ, vagyis kommentet fűzhet. A közösségi oldalak tehát széles körben biztosítják az egyes közlések szabadságát, de ez a szabadság nem korlátlan: tiszteletben kell tartani a többi felhasználó személyiségi jogait is. Ha ez nem történik meg, a jogsértő és a sérelmet szenvedett fél között relatív szerkezetű jogviszony keletkezik, és a Ptk. szabályait alkalmazva kerülhet sor a személyiségi jogi sérelem megállapítására és az egyes objektív vagy szubjektív jogkövetkezmények alkalmazására.

Fontos megjegyezni, hogy a közösségi portálok természetéből fakadóan rendkívül gyakoriak az ún. bagatell jogsértések is, amelyek például üzenetek elolvasásában vagy fényképek közzétételében ölthetnek testet. Ezek miatt tipikusan nem indul peres eljárás, ugyanakkor a magánszférába történő indokolatlan behatolást jelentő közléseknek tekinthetők. A magánélethez való jog és a véleménynyilvánítás szabadsága közötti kollíziót számos esetjogi döntés próbálta feloldani hazánkban.

A Kúria egy 2020-es precedensképes ítéletének tényállása szerint a peres felek egy civil érdekvédő szervezet tagjai voltak.²⁹ A felperes és az alperesek kapcsolata egy idő után megromlott, majd az alperesek körülbelül egy éven keresztül különböző Facebook-csoportokban, valamint a saját Facebook-profiljukon tett bejegyzéseikben és egyes hírportálokon megjelent cikkekhez fűzött hozzászólásaikban a felperesre nézve számos sértő, a személyét negatív színben feltűntető nyilatkozatokat tettek. Ugyanebben az időszakban egy álprofilnak tűnő profillal ugyancsak a felperest lejárató bejegyzések jelentek meg a Facebookon, amelyeket több esetben a felperes képmását felhasználó gúnyképekkel illusztráltak. A felperesről szóló tényállítások és véleménynyilvánítások trágár kifejezéseket is tartalmaztak. A bíróság több közlés tekintetében megállapította a becsület és a jó hírnév megsértését, a magánélethez való jog azonban nem sérült, mivel nem megállapítható az ehhez szükséges többlételemes elem. Az alperesek által tett közlések tehát nem tartoztak a véleményszabadság védett körébe, azok egyértelműen sértették a felperesek személyiségi jogait.

Szintén Facebook-oldalra írt bejegyzések képezték a Fővárosi Ítéltábla előtt zajló 2017-es eljárás tárgyát.³⁰ A felperes keresetében annak megállapítását kérte, hogy az alperes Facebook-oldalán közzétett bejegyzései – melyek szerint a felperes az alperes édesanyja után leskelődött, őt letámadta, benyomult utána a házba – valótlán tényállítások, amelyekkel megsértette jóhírnévét, azon közléseivel pedig, amelyekkel a felperes az alperes édesanyját zaklatta, „gyakorló örült ex”, „nem takarodott el” és „komplett elmebeteg”, megsértette a becsületét is. Az alperes a kereset elutasítását kérte, arra hivatkozással, hogy ezekből a bejegyzésekből nem beazonosítható a felperes személye. A felperes szerint az alperessel közös ismerőseik tisztában voltak a magán-

²⁹ Kúria Pfv.20399/2020/23.

³⁰ Fővárosi Ítéltábla Pf.20721/2017/3.

életük alakulásával, ezáltal széles körben ismert volt, hogy e kijelentések rá vonatkoznak. A bíróság elutasította a keresetet azzal az indokolással, hogy bár az alperes által használt szavak indulatosak, nem valósítottak meg személyiségi jogsértést, tehát azok lényegében a szabad véleménynyilvánítási jog körébe tartoztak.

A közösségi médiával kapcsolatos kollízió jellegzetes esetei azok a helyzetek is, amikor egy online vagy nyomtatott sajtótermék valamelyik közösségi médiában szereplő profilról szerez információkat, tesz közzé fényképeket vagy bejegyzéseket. Ilyen ügyben született 2020-ban a Kúria azon precedensképes határozata,³¹ amelynek tárgyát több 2015-ös internetes sajtócikk képezte. A cikkek egy hazai brókerbotrány ügyében születtek, és az egyik érintett (a botrányban szereplő cégcsoport korábbi vezetője) magánjellegű kapcsolatát is nyilvánosság elé tárták, amihez a személyes Facebook-profiljáról gyűjtöttek és tettek közzé információkat. A sajtócikkekben olyan kijelentések szerepeltek, amelyek azt a látszatot keltették, hogy a felperes büntetőjogi értelemben felelős az említett brókerbotrányért, holott vele szemben nem indult peres eljárás, így nyilvánvalóan jogerős ítélet sem támasztotta alá büntetőjogi felelősségét. A per tárgyát képező sajtócikkek illusztrálásaként az érintett személy Facebook-profiljáról mentett személyes fényképeket is felhasználtak, amelyek a felperes párkapcsolatát is illusztrálták. A Kúria indokolása szerint a közügyek szabad vitathatóságának elve elsőbbséget élvezett a felperesnek a személyes adatok védelméhez, a magánélet sérthetetlenségéhez és a jóhírnévhez fűződő személyiségi jogaival szemben.

A legfelső bírói fórum álláspontja szerint az érdekmérlegelés során nem a felperes személyes sértettségérzetéből kellett kiindulni, hanem általános, objektív, külső mércét kellett alkalmazni. Ebből a szempontból döntő jelentősége volt annak, hogy a sajtócikkek által tárgyalt ügy kiemelt fontosságú, komoly közérdeklődésre számot tartó közügynek minősült, hiszen a hazánkban elkövetett egyik legnagyobb értékű pénzügyi bűncselekményről volt szó, több ezer károsulttal és több milliárd forint kárral. A cikkek nem tettek olyan állításokat és külső, objektív szemlélet szerint nem keltettek olyan hamis látszatot, hogy a felperes a saját személyében a büntetőeljárás részesévé vált. Ezen indokokra tekintettel a Kúria a keresetet alaptalannak találta.

A felperes alkotmányjogi panasza nyomán az Alkotmánybíróság a 3212/2020. (VI. 19.) AB határozattal megállapította, hogy a Kúria ítélete alaptörvény-ellenes, ezért megsemmisítette. A határozat indokolása szerint a Kúria alkotmányossági szempontból nem helytelenül jutott arra a következtetésre, hogy a cikkek tárgya olyan közügy volt, amelynek jelentősége szükségessé tette a közvélemény tájékoztatásának előtérbe helyezését a felperes személyes adatainak védelméhez képest. Figyelemmel azonban arra, hogy a felperes nem volt közszereplő, és nem érintette őt büntetőeljárás, a véleménynyilvánítás joga más, az indítványozó magánszféráját kímélő, annak védelmét biztosító, azt nem sértő módon, például anonim tudósítással is elérhető lett volna, hiszen a felperesnek nem a neve, hanem a családi és egykori munkahelyi kapcsolatai szolgálták hírértékkel a közérdeklődésre számot tartó ügyben. Ezért a felperes nevének a hozzájárulása nélküli közzététele tekintetében a Kúria ítélete sértette a felperesnek az Alaptörvény VI. cikkében biztosított magánszférához való jogát. Az Alkotmánybíróság határozatában foglalt érvelés szerint³² nem lehetett figyelmen kívül hagyni azt a körülményt, hogy az alperes a

³¹ A Kúria Pfv.21010/2020/5. számú precedensképes határozata személyiségi jog megsértése tárgyában.

³² 3212/2020. (VI. 19.) AB határozat.

perbeli esetben közérdeklődésre számot tartó, jelentős súlyú bűncselekménnyel összefüggésben tudósított. Ezért nem volt indokolatlan, önkényes és szükségtelen az, hogy a felperes magánéletének egy konkrét, a kiemelt jelentőségű ügygel összefüggő részét egy ahhoz feltétlenül kapcsolódó aspektusból nyilvánosságra hozta. Ebben a körben tehát a Kúria döntése nem sértette a felperes magánszférához való jogát.

Ezt követően a Kúria felülvizsgálatot indított, amelynek során a felperes felülvizsgálati kérelmét részben találta alaposnak a bíróság. A Kúria vizsgálta azt is, hogy a felperesnek az Alaptörvény VI. cikkében foglalt magánszférához, ezen belül a személyes adatok védelméhez és a magánélet sérthetetlenségéhez fűződő joga korlátozhatta-e az Alaptörvény IX. cikkében írt véleménynyilvánítási szabadság érvényre jutását. A Kúria által lefolytatott érdemrészlegelés alapján az alperes a felperes nevének, nyaralási fotóinak és az azokkal kapcsolatos adatoknak a felperes hozzájárulása nélküli közzétételével megsértette a felperesnek a személyes adatok védelméhez és a magánélet sérthetetlenségéhez fűződő jogát. A magunk részéről egyetértünk az Alkotmánybíróság határozatában foglaltakkal: az egyébként közérdeklődésre számot tartó ügyről az érintett magánéletét tiszteletben tartva is be lehetne számolni, anélkül, hogy a sajtóközlemény szerzője a „pletykaéhes kíváncsiság kielégítését” célozná.

Szintén Facebook-profilról lementett képek és adatok képezték a Kúria elé 2018-ban került egyik eljárás tárgyát.³³ A felperes korábban pedagógusként dolgozott, azonban a személyes Facebook-profilján több olyan bejegyzést is közzétett, amely a közalkalmazotti jogviszonya megszüntetéséhez vezetett. A posztok a hazánkba érkező menekültekkel voltak kapcsolatba hozhatók, és olyan képek is szerepeltek bennük, amelyek Hitlert menekültügyi főbiztosként vagy táborparancsnokként ábrázolták. E bejegyzések között a felperes olyan közléseket is közzétett az idővonalán, amelyek kifejezetten a munkájával függtek össze, és a tanítványai szüleinek szóltak. A bejegyzéseket később egy országos online sajtótermék is átvette, és „Két Hitler-kép között üzen a tankönyvekről a pesterzsébeti tanítónő” címmel jelentetett meg sajtócikket a „botrányosnak” tekinthető posztokról. A felperes ezt követően indított eljárást a sajtóterméket működtető kiadó ellen jóhírneve, személyes adatai és a magánélethez való joga megsértése miatt. A Kúria álláspontja szerint a sajtótermék nem sértette a felperes magánélethez való jogát. A döntés jogi indokát az szolgáltatta, hogy a felperes által közzétett bejegyzések nyilvánosan kerültek közzétételre a legnagyobb közösségi platformon, így azok nem tekinthetők a magánélethez való jogot sértő közléseknek.

Hasonló volt a tényállása a Fővárosi Ítéltábla előtt 2016-ban zajló peres eljárásnak,³⁴ amelynek a tárgyát egy közéleti szereplő Facebookon megosztott párkapcsolati státuszának internetes sajtótermékben történő megjelentetése képezte. Az eljárás felperese egy közéleti szereplő volt, aki országos tehetségkutató műsorban tett szert széles körben ismertségre. A felperes és párja egyaránt megosztottak a Facebookon egy bejegyzést arról, hogy párkapcsolatban vannak egymással, és a bejegyzést közös fényképpel is illusztrálták. Ezt követően egy internetes sajtótermék „Egy férfival él kapcsolatban” címmel jelentetett meg cikket a felperesről, aki emiatt a magánélethez való jogát ért személyiségi jogi sérelem megállapítását kérte, továbbá az újságcikk eltávolítását, sérelemdíjjal történő kompenzációt, valamint azt, hogy az alperes magánlevélben

³³ Kúria Pfv.20543/2018/4.

³⁴ Fővárosi Ítéltábla Pf.21053/2016/5.

fejezze ki sajnálkozását. A Fővárosi Ítéltábla döntése szerint az alperes magatartása nem valósította meg a magánélethez való jog megsértését, mert a Facebook felhasználási feltételei szerint a nyilvánosan közzétett információ szabadon megosztható és továbbítható. A párkapcsolati státuszra vonatkozó bejegyzés nyilvánosan került megosztásra, az bárki számára hozzáférhetővé vált, tehát a felperes és párja maguk osztottak meg a privát szféra körébe tartozó információt, így annak sajtócikkben történő megjelentetése nem sértette meg a magánélethez való jogot.

Ezekből az ítéletekből látható, hogy a közösségi platformokon közzétett információkkal és közlésekkel szemben számos esetben merül fel a magánélethez való jogot is érintő kollízió. A közösségi portálok felhasználói integráns alkotóelemei a platformok által folyamatosan szolgáltatott híreknek, vagyis – ahogy a közösségi média fogalmában is definiáltuk – a felhasználók töltik meg e felületeket folyamatosan változó tartalommal. A fentebb bemutatott 2016-os bírósági ítélet rendkívül találóan mutat rá a közösségi médiában felmerülő kollízióra: az egyén egyetlen kattintással képes meghatározni, hogy a magánélete mely szeletét tárja a nyilvánosság elé, így gyakran védtelenné válik az őt bíráló közlésekkel, véleményekkel szemben.

Gyakori, hogy a közösségi platformokon közzétett közléseket utóbb valamilyen sajtótermek felhasználja. Ilyenkor fontos vizsgálendő körülmény, hogy a felhasználó, a közösségi médiában közzétett közlések nyilvános beállításban kerültek-e megosztásra, vagy „privát” beállítás esetén a felhasználók közül mennyien láthatták azt, mivel egy ismerősök számára közzétett közösségimédia-bejegyzés akár több ezer embert is elérhet. Az efféle közlések nyilvánvalóan nem tekinthetők a magánszféra körébe tartozónak, és ha egy ilyen bejegyzést másutt felhasználnak, nem lehet sikerrel hivatkozni a magánélethez való jog megsértésére. Szintén fontos körülmény, hogy egy személyes profildalról átvett közlés sajtóbeli közzététele során mérlegelni kell, hogy az adott közlés valamilyen közügyet érint-e vagy valamilyen közérdekű céllal történt-e annak közzététele. Ezért a bíróság esetről esetre vizsgálatot végez, amelyet nehezít, hogy a materiális valóság által kimunkált elveket lényegében belső szabályokkal rendelkező (és sokszor szabályok nélküli) online térben elkövetett jogsértő magatartásokra kell alkalmazni.

5. Záró gondolatok

A fentiek alapján megállapítható, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának és a magánélethez való jognak az érvényesülése számos kihívással néz szembe az online közösségi térben. A véleménynyilvánítás szabadsága széles körben érvényesül, gyakorlatilag néhány másodperc alatt megosztható bármilyen közlés, amely a világ bármely pontján hozzáférhető – a vélemények és az információk áramlása és cseréje az emberi történelem során még sohasem volt olyan egyszerű, mint napjainkban. Ez a közlési szabadság azonban korlátokkal is jár, mivel a közösségi oldalak üzemeltetői gyakorlatilag a saját maguk alkotta szabályrendszer alapján törölhetik és cenzúrázhatják a véleményeket. Ilyen esetekben nem érvényesülnek az alkotmányos garanciák vagy a bírói gyakorlat által kimunkált elvek. Emiatt szükséges az ez irányú jogalkotási kísérletek előmozdítása és a portálok által alkalmazott általános szerződési feltételek módosítása.

A közösségi oldalak működése hátrányosan befolyásolja a magánélethez való jog érvényesülését, ami az általuk alkalmazott „zéró áras” üzleti modellel vezethető vissza. A két jogosultság közötti kollíziót tekintve megállapítható, hogy arra tipikusan olyan esetekben kerül sor, amikor az egyik felhasználó olyan bejegyzést vagy kommentet tesz közzé, amely egyúttal beha-

tolást jelent egy másik személy magánszférájába. Ilyen esetekben a bíróság vizsgálja a közlés jellegét: az öncélú, „pletykaéhes kíváncsiság” kielégítését célzó közlések a közösségi platformok felületén sem tartozhatnak a véleménynyilvánítási szabadság által igazolható körbe. Szintén jellegzetes esetkör képez az, ha egy közéleti szerepet vállaló jogalany a saját profilján megoszt egy bejegyzést, amelyet később valamelyik sajtótermék átvesz és megjelentet. Ilyen esetekben az eljáró fórum megvizsgálja az eredeti bejegyzést, és ha azt széles körben hozzáférhetővé tették a közösségi média felületén, akkor nem részesülhet személyiségi jogi oltalomban. A magánélet-hez való jog és a véleménynyilvánítási szabadság közötti ellentét feloldása tehát esetről esetre történik, és közben figyelemmel kell lenni a közösségi portálokra jellemző sajátosságokra is.

A SZEMÉLYISÉGI JOGOK VAGYONI ÉRTÉKE ÉS TÁRGYIASULÁSA

SZERZŐ: Schultz Márton

ÁRA: 6000 Ft

A kötet megjelenését az Alapítvány az Új Polgári Törvénykönyvért támogatja.

Marlene Dietrich valószínűleg sosem gondolt volna rá, hogy halála után a fényképe felhasználásának jogértelmezésével a német alkotmánybírák eljutnak a személyiségi jogok örökölhetőségének jogi elismeréséhez. A kötet a személyiségi jogok ezen vagyoni értékének előfeltételeit és kérdéseit vizsgálja a német és a magyar jogban.

A szerző a tárgyasulás fogalmához köti ennek a vagyoni értéknek a megszerzését, amely egyes személyiségi jegyek személyiségtől való elválásának, másodlagos felhasználásának leírására szolgál. A könyv központi szerepet tulajdonít a személy nevének, amely szóbeli megjelölési jellege folytán a személyiségi jogok körében a legtöbb irányban tárgyasulhat: cégnév, domainnév részét képezheti, be nem jegyzett kereskedelmi névként funkcionálhat, bejegyeztethető védjegyként, de reklámcélú használata sem kizárt.

Ez alapján a kötet nem csupán térképet nyújt a személyiségi jegyek kereskedelmi felhasználásának módjaihoz, hanem lefekteti a tárgyasulásalapú személyiségvédelem elvi alapjait. A királyi Kúria gyakorlatának vizsgálata alapján egyértelmű, hogy a személyiségi jogok vagyoni értékminősége nem a modern kor szüleménye, hanem a vagyoni érdekek védelme váltotta ki a személyiségi jogok elismerését. Az emberi méltósághoz való jog fogalmának eltérő német és magyar értelmezésével is foglalkozik, ahogyan azzal is, miért nem kellett volna az alkotmányjogi méltóság fogalmát meghonosítani a polgári jogban.